

operationem habet, in hominibus autem cum inquisitione et studio, unde in hominibus non solum est memoria, sed etiam reminiscencia. Necessesse est autem ad hoc potentiam ab aliis distinctam ordinari, quia actus aliarum potentiarum sensiti- varum est tantum motus a rebus ad Animam, actus autem memorativæ potentia est e contra motus ab Anima ad res. Ita D. Thomas.

Ex quibus locis deducuntur tria. Primum, quod potentia memorativa debet esse cognoscitiva, quia experimur in nobis dari istam cognitionem præteritorum ut præterita sunt quando eorum recordamur. Necessesse est autem, quod ista cognitio pertineat ad eandem potentiam, quæ conservat species illas in absentia, quia ut dicit D. Thomas oportet, quod ea quæ fuerunt considerata, iterum ad memoriam revocentur, ergo maxime pertinet ad memoriam ipsa excitatio, qua aliquid revocatur seu incipit habere actualem considerationem, hæc autem excitatio non potest fieri nisi per aliquem actum incipientem uti aliqua specie: ergo si ipsa memoria excitatur, debet producere actum in quo excitatio consistit, qui est usus speciei, et consequenter, qui sit cognitio, quæ sola est usus speciei. Nec potest dici, quod excitatio fit non in ipsa potentia conservante speciem, sed in potentia apprehendendi, quæ est distincta ab ea, quæ conservat speciem. Nam contra est, quia ipsa excitatio non fit nisi utendo specie, ergo si in potentia apprehendente non datur species, sed in conservante, non poterit ipsa apprehendens excitari, nisi prius per aliquem motum talis determinata species transferatur a potentia conservante ad apprehendentem. Quomodo autem potest transmitti illa species a potentia conservante, si non cognoscit, aut discernit quænam species

transmittenda sit ad talem excitationem? Sed si expectat aliquem motum localem, quo species illa moveatur et transferatur ad potentiam apprehendentem ut primo excitetur, restat difficultas, quomodo sine cognitione aliqua dirigatur motus ille localis, ut hanc speciem potius deferat, quam illam, cum ibi non sit objectum præsens, a quo species immittatur, nec potentia cognoscens, quæ dirigat, cum per usum talis speciei fiat prima cognitio, seu excitatio. Quod totum cessat si ipsamet potentia, quæ conservat speciem, per illius usum excitetur.

Secundo colligitur, distinguere debere memoriam ab æstimatoria, ut sentit D. Thomas quæst. de Anim. art. XIII, et I p. q. LXXVIII, art. IV, et q. LXXIX, art. VII ad 2, non solum propter diversum temperamentum et organum, quod exigit memorativa ut refinescit, et æstimatoria ut apprehendat, sed etiam propter diversum modum cognoscendi, quia memorativa respicit objectum ut præteritum, et ita abstrahit a presentia rei et ab immutatione objecti exterioris, et ita importat motum Animæ ad res, apprehensiva autem fit per motum rerum ad Animam: nam licet æstimatoria apprehendat res insensatas, illas tamen apprehendit ut præsentem, verbi gratia, inimicitiam lupi, quando lupus est præsens. Istæ autem differentia inter memorativam et apprehensivam sufficiunt ad inducendum diversitatem potentiarum apprehensivarum, cum sint potentia materiales, quæ non possunt aliquo altiori, et eminentiori modo unire illas rationes. Quomodo vero appetitus sensitivus non distinguatur penes absens et præsens, sicut potentia apprehensivæ jam supra diximus articulo præcedenti, eo quod appetitus eandem rationem formalem respicit ex parte potentia in appetibile præsens vel

absens, cum tendat per modum motus et inclinationis ad res, pertinet autem ad eandem potentiam motivam ferri ad terminum adhuc non existentem, sed absentem, et tangere illum acquisitum, et præsentem. Potentiæ vero apprehensivæ distinguuntur penes diversam abstractionem seu immaterialitatem, secundum quam trahit res ad se, et hæc est diversa secundum quod magis vel minus est dependens ab ipsa materiali presentia objecti.

Sequitur tertio, cogitativam et reminiscenciam in homine non distinguere ab æstimatoria et memoria, sed esse ipsasmet potentias, cum quadam perfectione participata ex conjunctione ad rationem secundum quam discurrere possunt circa sua objecta singularia, quod quidem pertinet ad diversum modum operandi, non ad diversam potentiam, quæ solum ex diversa immaterialitate objecti diversificatur per se. Unde eadem potentia intellectus procedit et sine discursu in actibus primorum principiorum, et cum discursu in aliis sine variatione potentia, et appetitus sensitivus in nobis participat aliquid libertatis, ut docet D. Thomas in I-II, q. LXXIV, art. III, et tamen non est alia potentia specie diversa ab appetitu sensitivo, non habente talem libertatem.

DICO QUINTO: Non inveniuntur omnes sensus interni in omnibus animalibus, sed sensus communis invenitur in omnibus tam perfectis quam imperfectis, imaginativa vero et memoria, non invenitur in omnibus, et probabile est, quod neque æstimatoria. Sumitur hæc conclusio ex variis locis Aristotelis et D. Thomæ, nam in III de Anima, text. CLVI, lect. V, apud D. Thomam negat phantasiam quibusdam animalibus ut formicæ, api et vermi. Explicat autem D. Thomas, quod im-

perfecta animalia habent phantasiam indeterminatam, non autem determinatam et distinctam a sensu, non enim phantasiatur aliquid, nisi dum movetur a sensibili, quod utique est proprium sensus communis, qui solum movetur in presentia sensibilium. Postea Philosophus infra text. LVI, lect. XVI, apud D. Thomam dicit, quod omnia animalia etiam imperfecta habent phantasiam et appetitum, quia cum læduntur, retrahunt se et dolent, cum autem aliquid conveniens sentiunt, dilatantur, habent ergo appetitum, quia dolor et delectatio ad appetitum spectat, ergo phantasia, id est, sensum internum habere debent, appetitus enim non movetur nisi a sensu interno, id est, iudicio convenientiæ vel disconvenientiæ rei. Sed addit phantasiam illam solum moveri ad presentiam sensibilis, et cum tangitur animal, non autem percipere aliquid distans ad quod moveatur vel fugiat, et sic phantasia non est ibi aliquid præter sensum communem, qui percipit ad presentiam sensibilis convenientiam vel disconvenientiam ipsi sensui. Item in lib. de memoria et reminisc. lect. II, apud D. Thomam, dicit omnia immobilia animalia carere memoria. Et luculenter explicat ista loca S. Thomas I Met. lect. I, ubi solum ponit memoriam in his, quæ moventur ad distans, quibus convenit motus progressivus.

Ilaque in omnibus animalibus etiam solum tactum habentibus aliquis sensus interior datur, scilicet sensus communis, quia ut dictum est, habent appetitum, quia habent dolorem et contrahunt se quando punguntur, et delectationem, quia dilatant se quando sentiunt aliquid conveniens, ergo habent apprehensionem internam, quia oportet quod cognoscant ipsam sensationem externam, quia dolor quo refugunt

non respicit solum objectum ad extra in se, sed sensationem ejus ut disconvenientem, et similiter appetitur delectatio, quia appetitur sensatio conveniens circa aliquod objectum, de tali enim sensatione delectatio debetur. Non potest autem cognosci sensatio externa conveniens vel disconveniētiens per ipsummet sensum tactus, alias reflecteret super se, ergo indiget sensu interno cognoscente talem sensationem, et convenientiam vel disconvenientiam ejus, et sic sumendo phantasiam communiter pro quocunque sensu interno, in omnibus animalibus datur phantasia.

Quod vero in animalibus imperfectis non sit phantasia distincta a sensu communi, id est, imaginativa, probatur quia secundum D. Thomam primo Metaph. citato, tres sunt gradus in animalibus; quaedam enim non cognoscunt rem distantem aliquo modo sed solum per contactum; quaedam percipiunt rem distantem saltem imperfecte, licet non omni modo; quaedam perfecte et omni modo. Animalia primi generis sunt, quae non habent sensum percipientem res per medium extrinsecum, sicut sunt visus, auditus, et olfactus, sed solum per tactum et gustum, et talia animalia non recipiunt rem distantem, et consequenter carent motu progressivo, qui solum movetur ad rem distantem. Unde etiam carent sensu cognoscente rem in absentia, quae est imaginativa distincta a sensu communi, quia si non cognoscunt rem distantem, sed solum conjunctam per contactum, multo minus poterunt cognoscere in absentia. Animalia vero secundi generis habent quidem aliquem sensum percipientem rem distantem, et per medium extrinsecum emittentem species, v. g. visum, et consequenter possunt percipere res in absentia, et habere

motum progressivum, et sic compedit illis memoria seu imaginativa, quae percipit res in absentia; et tamen sensus internus in eis habet aliquam indeterminationem et confusionem, ratione cujus negavit illis Philosophus in III de Anima, text. CLVI, phantasiam distinctam, scilicet a sensu communi, unde cognoscunt rem absentem cum dependentia ab aliquo actuali exercitio, quod faciunt, v. g. dum formica revertitur ad foveam, cognoscit illam, si vero interrumpatur ejus semita, nescit reverti ad locum suum, sed vagatur. Et ita D. Thomas tertio de Anima, lection. VI, dixit: « Quod ista animalia non phantasiantur aliquid, nisi dum moventur a sensibili. » Denique, animalia tertii generis habent perfectam memoriam, et imaginativam etiam capacem disciplinae, et assuefactionis, ut canes, equi et alia, quae habent auditum, et moventur perfecte ad res absentes, quas quaerunt vel fugiunt.

An vero imperfecta animalia habeant aestimativam, quae saltem in praesentia objectorum cognoscat intentiones insensatas, dicimus probabilius esse, quod carent illa, loquendo de aestimativa determinata, et distincta a sensu communi. Et ratio est, quia hujusmodi animalia non percipiunt aliquid, nisi ut conveniens, vel disconveniētiens ipsi sensui tactus, cum a nullo alio moveantur, et hoc in praesentia ipsius objecti tangibilis; ad cognoscendam autem convenientiam, vel disconvenientiam alicujus sensus, sufficit sensus ipse cum judicio sensus communis de actu ejus; caret vero aestimativa perfecta, quae cognoscit convenientiam, vel disconvenientiam non solum sensus proprii, sed etiam universalia utilitates, vel disconvenientias, quia si caret illis sensibus externis, qui magis spirituales sunt, quam tactus, quanto

magis aestimativa, quae longe perfectior est istis. Unde dicit S. Thomas in III de Anim. lect. XVI, quod hujusmodi animalia non imaginantur aliquid distans, quia nihil imaginantur nisi ad praesentiam sensibilis. Sed cum laeduntur, imaginantur illud ut nocivum et retrahunt se, et cum delectantur, extendunt se super illud, et sic in eis est phantasia, vel concupiscentia imperfecte, in quantum imaginantur aliquid ut conveniens, non autem ut hoc vel illud, hic aut ibi, sed habent confusam imaginationem. Negat ergo illis species illas insensatas de hoc aut illo, hic aut ibi, etc. quod est negare aestimativam.

Dico ULTIMO: Organa sensuum interiorum ita sunt disposita quod sensus communis est in prima parte frontis, eique fere conjunctum est organum imaginativae. At vero aestimativa est post mediam partem cerebri, et memoria declinat ad partem ultimi capitis, seu ad occipitium. Et loquimur de animalibus perfectis, nam in imperfectis solum oportet assignare organum ejus sensus quem habent. Et animalia quae secta vivunt, non habent sensum communem in aliqua parte determinata cerebri, sed ubicunque sensus et motus vigere potest, etiam post divisionem, ibi est organum sensus interni sicut et appetitus, nam cum ille motus quem faciunt postquam sint divisa, sit progressivus, oportet quod procedat ab appetitu, et consequenter supponat sensum internum, a quo appetitus dirigatur: et praesertim cum istae partes divisae doleant, si pungantur et retrahunt se, dolor autem est actus appetitus, ergo sicut appetitus est divisibilis, et diversus resultat in illis partibus diversis, quia sufficit ad illum quaelibet dispositio organorum ob imperfectionem suam, ita et sensus communis.

Loquimur ergo de animalibus perfectis in quibus sensus interni sunt in capite, et dependenter a cerebro, ita ut eo diviso non sentiant. Omitto enim sententiam, quam saepe insinuat Aristoteles, quod isti sensus interni sint in corde, quod non potest intelligi nisi radicaliter, quatenus ex corde ut ex radice dimanat calor vitalis, et spiritus vitales, a quibus pendet omnis operatio vitalis; si vero intelligatur non de organo radicali, sed de proximo, sustineri non potest, cum videamus ex laesione capitis laedi istas potentias internas. Unde S. Thomas absolute ponit in capite omnes sensus internos et externos III p. q. VIII, art. I, et de internis idem habet I part. q. LXXXVIII, art. IV, et specialiter opusc. XLIII, c. IV, assignat organa sensuum interiorum modo a nobis posito. Et communiter apud Philosophos et medicos assignantur tres cellulae in cerebro, prima in fronte quae per quandam interpositionem dividitur in duas, quarum prima, quae anterior est, deservit sensui communi, quia humidior est, et aptior ad apprehendendum, ibique veniuntur terminari omnes viae, quae ducunt ad sensus externos. Aliae duae cellulae sunt in posteriori parte capitis a medio. El prima quae est magis in media parte capitis servit pro aestimativa, seu cogitativa. Quae vero declinat ad posteriorem partem capitis servit pro memoria, quia pars illa sicior est, et aptior ad conservandas species, et si ibi fiat laesio, sentimus quoque memoriam laedi. El hoc etiam juvat ad ponendas istas potentias distinctas, quia veniuntur istae cellulae, seu organa distincta pro ipsis potentiis, licet aliqui medici dicant, eas deservire pro aliis ministeriis, v. g. pro effluendis spiritibus animalibus, vel pro excrementis cerebri evacuandis. At vero Pater Suarez lib. III de An-

ma, c. xxxi, n. vii, concedens cum Galeno istas tres cellulas interiores, dicit eas non deservire pro diversis potentiis, sed pro diversis partibus, seu officiis ejusdem potentiae. Quod est reducere difficultatem fere ad quaestionem de nomine, an sint illae partes seu officia vocanda potentiae, in potentiis enim materialibus, quae non habent tantam perfectionem et eminentiam, si inveniuntur distincta organa cum diversis temperamentis, et diversa officia seu actus, cur non ponemus distinctas potentias, cum haec sint principia distinguendi illas?

ARTICULUS III.

Expediuntur difficultates contra praecedentem doctrinam.

Primo argui potest ad probandum, quod in ratione cognoscitivi non differunt imaginativa et sensus communis, aestimativa et memoria, illis argumentis quibus articulo primo praecedenti arguebatur istas potentias absolute non distinguendum, praesertim quia distinctio penes absens et praesens, penes apprehendere et retinere, et similia, solum sunt differentiae accidentales in genere cognoscitivo, tum quia eisdem speciebus cognoscitur absens et praesens; tum quia in intellectu conveniunt eidem potentiae; tum quia in appetitu sensitivo non variatur potentia penes absens, et praesens, licet variari possint actus; tum quia ex parte organi non videntur reperiri, nisi tria loca, vel cellulae pro potentiis interioribus. Denique, quia etiam sensus communis apprehendit res absentes, ut patet quando in somno apprehendit, ut docet S. Thomas I part. q. lxxxiv, art. viii ad 2, ergo ratio absentis non distinguit sensum communem ab imaginativa,

Ad haec omnia jam responsum est praecedenti articulo. Et in summa diximus ex D. Thoma I part. q. lxxxix, artic. vii ad 2, rationem praeteriti, et praesentis ex parte objecti posse distinguere potentias apprehensivas materiales, non vero potentiam intellectivam, eo quod ista ex suo genere et propria ratione objectiva abstrahit a conditionibus materialibus et respicit res in universali. Unde modus praeteriti vel praesentis, qui sunt modi singularitatis, non possunt variare potentiam intellectivam, bene tamen potentiam sensitivam, quae versatur circa singularia secundum immutationem, qua ab objecto immutatur potentia, et trahuntur res ad ipsam, unde quod ista mutatio pendeat a praesentia sensibili, et singulari ipsius objecti, vel ab illa abstrahat, et independenter ab illa moveat, diversum modum abstractiorem ponit in ipsa immutatione et motione objecti. Appetitus autem non trahit res ad se, neque immutatur ab illis intentionaliter, sed inclinatur in res apprehensas, et movetur ab Anima ad res, unde modus tendendi per inclinationem et motum, ad res ipsas, non variat modum potentiae penes absens et praesens, quin potius eadem vis motiva debet respicere absens ut tendat, et praesens ut quiescat, licet diversi actus sint tendere et quiescere per modum appetitus.

Quod vero eisdem speciebus utantur istae potentiae jam supra diximus, quod etiam si essent eadem species ex parte objecti representati, non tamen ex parte modi utendi illis et representandi, quia sensus communis utitur speciebus sensibilibus, ut combinatis ad iudicandum et discernendum tam de illis, quam de actibus sensuum exteriorum, et sic non solum representant res ipsas, sed etiam actus potentiarum, quod non est in sensu externo. In

imaginativa autem adhuc diversimode combinantur, tum quia diversas species componit imaginativo modo; tum quia deputat species a dependentia praesentiae, constat autem ad diversum lumen specie posse eadem species sufficere cum diversa combinatione, et modo utendi sicut in diversis scientiis et habitibus naturalibus et supernaturalibus.

Quod vero sensus communis dicatur cognoscere res in absentia jam supra diximus, formaliter et per se sensum communem semper ferri in praesens, vel quod in se praesens sit, vel quod appareat, ut praesens; quod si res non existens in se representetur ad modum existentis, quia species mediantibus spiritibus animalibus descendunt ad organa sensuum exteriorum, et inde revertuntur ad sensum communem, quasi ejaculae a sensibus externis, ut aliquando accidit in somno, est in praesentibus etiam vigilantium, tunc sensus communis apprehendit res apparenter praesentes, seu representatas per modum praesentiae, licet hallucinetur, sed tamen imaginativa et memoria apprehendunt res, etiam si non appareant ut praesentes, sed sub ratione praeteriti aut imaginabilis.

Secundo arguitur ex P. Suarez lib. III de Anima, cap. xxx, num. xiii: Nam potentia quae cognoscit abstractivae, et in absentia objecti, potest etiam cognoscere in praesentia, nam impossibile est, quod cognoscat abstractivae, nisi aliquando in praesentia objecti fuerit immutata, siquidem debet recipere species ab ipsis objectis, prout a sensibus externis percipiuntur, id est, in eorum praesentia, ergo si tunc attendat memoria vel phantasia ad cognoscendum id, cuius recipit species, cognoscat rem ut praesentem, et sic non oportet ponere distinctas poten-

tias, ad cognoscendum ut praesens vel ut absens, siquidem eadem potentia cognoscat utrumque, si autem ly *absens* significaret, nunquam cognosceret praesens.

Quod si dicatur, non immutari imaginativam, vel memoriam immedia in praesentia objecti, sed eo absente, ergo dum est praesens objectum et movet sensum, non immutatur phantasia, sed aliquo tempore post immutabitur, et interim nihil agitur in illa, quod videtur contra experientiam, quia eo ipso quod sensus movetur ab objecto immutatur etiam phantasia, ergo ita facile excipit species sicut sensus apprehendit, et sic non oportet quod distinguantur. Quod si non simul cum sensu immutatur phantasia, sed aliquando post, ergo oportebit, quod res aliquandiu sit praesens sensui, ut possit imaginativa, vel memoria immutari, siquidem non tam facile mutatur, cum tamen experiamur quod statim ac res videtur attente, in memoria remanent species. Confirmatur, quia sicut sensus communis concurrens cum sensibus externis ad suas sensationes, ita et imaginativa, nam si imaginamur circa eandem rem, quam praesentem habemus, minime idem sentimus, ergo non oportet distinguere phantasiam a sensu communi, vel memoriam ab aestimativa ratione absentiae vel praesentiae.

Respondetur quod licet memoria vel imaginativa immutentur in praesentia objecti et tunc illud cognoscant adhuc tamen distinguuntur a sensu apprehendente, quia sensus apprehendens solum in praesentia objecti, et dependenter ab illo, et sistendo in illo cognoscit, memoria autem et imaginativa cognoscit in praesentia objecti, non sistendo ibi, nec dependenter ab illa, sed ut possit etiam in absentia percipere quod est precipuum, ad quod ordinatur, et ita

quod cognoscat in præsentia, non est per se in istis potentiis, sed propter alia, scilicet ut cognoscat etiam in absentia, ad quod tamen requiritur, quod prius recipiant species in præsentia, et dum recipit, cognoscit. Nec tamen superfluit sensus apprehendens tantum in præsentia, quia in memoria non solum servantur species representantes objectum externum, sed etiam representantes ipsum actum visionis vel auditionis, recordamur enim nos vidisse vel audisse, et cognovisse, et iudicasse de objectis, et de actibus sensuum, ergo oportet, quod quando species imprimuntur ipsi memoria, jam supponatur cognitio, et iudicium consummatum de ipsis objectis sensuum, et de actibus eorum, et de differentia et convenientia objectorum inter se: hoc autem non fit per ipsos sensus externos, qui non iudicant de actibus propriis, vel de differentia aliorum objectorum, ergo ut ista in memoriam referantur, oportet, quod ante memoriam sint cognita, et cum non possint a sensibus externis cognosci nisi objecta tantum non actus, oportet pro illis poni sensum apprehendentem internum præter memoriam.

Ad id quod dicitur ita facile immutari phantasiam sicut sensum commune, respondetur ita facile quoad impressionem, sed non quoad retentionem specierum, neque quoad formationem ex diversis speciebus præconceptis, neque quoad cognitionem in absentia, unde ea quæ leviter videmus, non perfecte retinemus, sed facile obliviscimur si autem aliquando retinemus, hoc est, vel ex bonitate dispositionis, vel ex nimia attentione, quæ æquivalet pluribus aliis actibus non ita perfectis. Requiritur autem diversa dispositio ad retinendum, vel ad apprehendendum in absentia, quam ad

apprehendendum dependenter a præsentia objecti.

Quod si istes: Nam phantasia unicam rationem formalem debet habere, quæ feratur in objectum: propria autem ejus ratio est cognoscere in absentia, et per hoc distinguitur a sensu communi, ergo nunquam poterit cognoscere præsentia, quia non potest sub ratione absentis cognoscere illa: debet autem cognoscere præsentia, siquidem immutatur et recipit species ab objectis præsentibus et cum sit cognitio a sensu dependens, in præsentia ejus etiam formatur, excipiendo autem species statim cognoscit, quia formatur illis, ergo potest phantasia cognoscere præsentia, respondetur phantasiam cognoscere præsentia quando actu movent sensum, sicut etiam intellectus ea cognoscit, sed non sub ratione præsentiæ tantum, id est, dependenter ab immutatione ipsius sensibilis præsentis, sed sub ratione altiori, id est, sub ratione imaginativæ, quod ad præsentia et absentia se potest extendere, sine alligatione tamen ad præsentiam. At vero memorativa nunquam cognoscit præsentia, sed semper sub ratione præteriti seu memoriæ; res vero insensatas præsentes, æstimativa percipit.

Ad confirmationem respondetur imaginativam non concurrere per se ad sensationes externas, neque istas ab illa per se dependere, quia possumus bene sentire aliquid sine hoc quod imaginemur, licet aliquando simul possimus sentire et imaginari, sed hoc est per accidens et concomitanter.

Tertio arguitur ad probandum non dari æstimativam: Quia species illæ insensatæ, quas dicimus deservire huic potentiæ ut odium, amicitia, filiatio, etc. excedunt omnem rationem sensibilem, sunt enim relationes, quæ nec sunt sensibile proprium, neque commune cum inter

illa non numerentur, neque per accidens cum non sint substantia, ergo excedunt omnem rationem sensibilem. Item quia non potest cognosci, quod hoc sit conveniens, vel nocivum isti, vel illi, nisi per comparationem hujus ad illud: uti autem comparatione non convenit nisi potentiæ discursive, quæ collativa est, non sensui ut sensus est, et ut invenitur in brutis. Denique, istæ species insensatæ non possunt advenire per sensus externos, quia ab illis non percipiuntur, nihil autem ad internos sensus transit, nisi quod per externos percipitur. Nec sensus externus potest generare species ita perfectas, et supra se excedentes, sicut sunt species insensatæ.

Respondetur ad primam partem argumenti non cognosci relationes a sensu interno sub proprio modo relationis, scilicet cum comparatione ad terminum, vel discursu, neque in universali, sed ut est enent ex parte fundamenti, seu ut exercentur in illo, non ut in actu signato et secundum se relatio potest apprehendi, fundamentum autem est res ipsa sensibilis prout convenientiam, vel disconvenientiam fundat, sic autem non sentitur a sensu externo, quia illud fundare convenientiam, vel disconvenientiam, non est color vel sonus, aut odor, vel aliquid quod sensu externo percipitur, ipsa tamen relatio ut condistincta a fundamento et ut comparative accepta ad terminum, non attingitur per æstimativam sine collatione. Et cum dicitur, quod tales relationes non sunt aliquo modo sensibiles per se, vel per accidens, respondetur quod directe non sunt aliquod tale sensibile nec formaliter, bene tamen fundamentaliter, quatenus in illis fundantur, sicut in natura et qualitativæ lupi fundatur contrarietas ad ovem. Et non est necesse, quod omnia quæ cognoscuntur, in intellectu

vel sensu interno, sint cognita per sensum externum, sed sufficit, quod in specie, quæ emittitur ab objecto et deinde a sensu virtualiter continentur illa omnia, et explicari possint in potentia superiori, et sic dicit D. Thomas 1 p. quæst. LXXVIII, artic. iv ad 4, quod licet operatio intellectus oriatur a sensu, tamen in re apprehensa per sensum intellectus multa cognoscit, quæ sensus percipere non potest, et similiter æstimativa, licet inferiori modo. Itaque bene potest cognosci per sensum internum aliquid, quod directe et formaliter a sensu externo non cognoscatur, sed sit modus aliquis, seu respectus fundatus in illis sensibilibus, et in eis virtualiter contentus.

Ad secundam partem respondetur, in brutis non esse necessariam comparationem collativam, sed sufficere naturalem instinctum, quo immediate representet rem aliquam ut nocivam, vel ut convenientem. Naturalis autem instinctus dicitur quaedam determinationem naturæ, et necessariam tendentiam ad aliquid, comparativa autem cognitio fit cum quadam indifferentia qua externa comparatur, ita ut resolvatur aliquid in sua extrema vel compositivo modo fiat ex illis. Quod quidem in homine æstimativa cum collatione et discursu quodam facit, quem participat ex conjunctione ad rationem, ut S. Thomas docet 1 part. quæst. LXXVIII, artic. iv ad 5, ideoque vocatur cogitativa, quia cogitando, seu comparando, seu conferendo cognoscit: in brutis autem non fit cognitio per comparationem et collationem extremorum, sed per naturalem instinctum, id est, ex ipsa vi et inclinatione naturæ habentis potentiam ad cognoscendum nocivum, vel convenientis ex ipsa determinatione naturæ, non ex comparatione extre-

morum, ut docet D. Thomas quest. de Anima, art. xiii, et ii-ii, quest. xlvii, art. xv ad 3, et i-ii, quest. xiii, art. ii ad 3. Et sicut iste instinctus naturalis datur ab auctore naturæ ad apprehendendum conveniens vel disconveniens, ita ad iudicandum quod hic et nunc sit conveniens sibi vel disconveniens, nam ad hoc totum se extendit naturalis instinctus, qui est non solum ad apprehendendum, sed etiam ad iudicandum, sicut etiam reliqui sensus discernunt inter sua objecta non quidem cum aliqua comparatione seu collatione, sed quia non unum tantum obiectum, sed plura possunt attingere, et unum distincte ab alio, et non confuse, ideo dicuntur discernere inter illa; sic æstimativa discernit seu iudicat de convenientia, vel disconvenientia rei, ipso naturali instinctu, seu determinatione potentiæ, quæ cognoscit ista distincte.

Ad tertiam probationem respondetur, species insensatas accipi per sensus exteriores, non ut formaliter cognitæ ab eis, sed ut virtualiter contentas in ipsis rebus sensibilibus quas apprehendunt, res enim insensatæ continentur et accipiuntur ex sensatis, nec est necesse quod omnia quæ cognoscuntur ab intellectu vel sensu interno, cognoscantur formaliter in externo, sed sufficit in obiecto illo contineri, ut ex illo accipi possint, ut sequenti articulo amplius dicemus.

Ultimo arguitur: Quia si memoria est potentia cognoscitiva ut diximus, non differet ab æstimativa, quia cognoscet per easdem species per quas apprehensiva, quia eas conservat. Nec sufficit dicere quod una cognoscit in præsentia, et alia in absentia, quia ut vidimus aliquando apprehensiva ut sensus communis apprehendit in absentia, ut

in somnis, et similiter memoria aliquando cognoscit in præsentia, ut cum accipit species ad conservandum, tunc enim movetur ab objectis præsentibus. Confirmatur, quia si potentiæ memoratiæ sunt cognoscitivæ, semper actu cognoscerent, quia semper habent species sibi inhærentes, et se informantes, quod sufficit ad cognitionem. Denique, D. Thomas opuscul. xiv, in principio dicit: « Quod memoria non habet aliquem actum, sed loco actus solum tenet, quasi parata capienti a se. »

Ad hæc omnia jam supra respondimus, potentiam apprehensivam, et memorativam habere easdem species, sed diverso modo ordinatas, scilicet cum dependentia a præsentia, et mutatione objecti, vel sine illa, cum quo tamen stat, quod potentia apprehensiva possit rem in se absentem, apparenter tamen presentem cognoscere, quasi in imagine, sic enim solum attingitur res absens materialiter, et per accidens formaliter autem ut præsens. Et similiter memorativa aliquando tangit rem præsentem, quia accipit speciem ab illa, non tamen ibi sistendo et ab ea dependendo, sed sub ratione præteriti formando ut possit memorari.

Ad confirmationem negatur sequela, quia bene stat species actu inhærentes potentiæ quoad suam entitatem, non tamen actu representantem ex defectu excitationis et usus talis speciei, sicut quando dorminus; non enim species semper representantive informantur, sed aliquando solum entitative, constat quando sunt in aere. Videatur S. Thomas i part. questione lxxix, artic. vi ad 3 et ii, contra Gent. cap. lxxiv, in fine, ubi ostendit, quomodo in intellectu possint species conservari, etsi actu non intelligat. In illo autem loco ex opuscul. xiv, loquitur expresse D

Thomas non de memoria sensitiva, sed de intellectiva, quæ non habet distinctum actum ab ipso intellectu, neque est potentia distincta ab illo, sed solum dicitur memoria, quia conservat species, ut infra quest. x dicemus.

ARTICULUS IV.

Quæ sint species impressæ, et expressæ in sensibus internis?

Supponimus, dari species in sensibus internis sicut datur cognitio. Quod si illæ potentiæ internæ sunt altiores in cognoscendo, etiam requirunt altiores species, vel saltem altiori modo ordinatas, ut cognitio elevatior elici possit. Specialiter autem quando objecta representata sunt altioris abstractionis, ut intentiones insensatæ, requirere videntur aliquas species perfectiores, et elevatiores representantes tales intentiones, sicut odium, inimicitiam filios, parentes, etc. Istæ enim formalitates non representantur in sensibus externis, et tamen cognoscuntur ab internis, ergo datur aliquid principium representativum illarum, quod non debet esse ita materiale, et imperfectum quod sistit in ipsis rebus sensatis, sicut sistunt sensus externi, ergo perfectior species debet esse, quam species sensus externi, quæ solum representat res sensatas. Unde immerito Suarez negat istas species insensatas lib. iii de Anima, capit. xxx. Quod si velit dari quidem illas, sed non distinctas a sensatis representantibus subjecta intentionum insensatarum, non contendo, dummodo distinctæ esse debeant, et perfectiores, quam illæ quæ solum representant res sensatas, et nullo modo intentiones insensatas, ut in sensibus externis.

Quare de istis currit difficultas,

qua virtute et a quo agente generentur istæ species insensatarum, quæ perfectiores sunt sensatis, et ab imperfectiori nunquam perfectius generatur.

Respondetur ergo, species istas insensatas colligi ex ipsis sensatis, quia in ipsis continentur tanquam intentiones eis convenientes, quia virtute ab istis speciebus sensatis educantur cum sint superiores illis, est duplex modus dicendi, et utrumque probare videtur M. Bannez i part. questione lxxix, articulo iii, dub. i ad 2, argum. in fine. Primus est, quod illa species insensata sit ab ipso obiecto sensibili emittente ex se immediate species istas ad potentias interiores per sensus externos. In quo illud semper difficultatem facit, quomodo cum illæ species indifferenter per aërem diffundantur, non periciantur ab omnibus, sed si lupus, verbi gratia, emittit species inimicitiae respectu ovium, sola ovium percipit illam inimicitiam lupi, non vero alia animalia ut canis vel homo, etc. quia licet illa inimicitiam lupi non representetur ut contraria cani, sed ovi, tamen hoc ipsum dicimus quod percipit canis, scilicet quod lupus sit inimicus ovi, et non ipsi cani, siquidem species illa representans inimicitiam ad ovem, æque diffunditur ad sensus canis, et aliorum animalium, qui in eodem medio sunt, et sic omnes percipient, quod lupus sit inimicus ovi, quia specie illa informantur. Quod si hoc semel concedatur, eadem ratione percipiet quodlibet animal quælibet intentiones insensatas, sive ad se pertineant, sive ad alium, verbi gratia, quod lupus sit amicus alterius lupi, quod ista palea sit utilis ad nidificandum tali avi, quod ista herba sit nociva tali animali, vel conveniens alteri, et denique omnes istæ intentiones, quæ sunt innumerabiles a quibuscumque percipientibus

tur, quia omnium sensus æque actuant et informant, utpote ab objectis immediate emissæ, cum tamen nos nihil tale sentiamus.

Alter modus dicendi est, quod istæ species insensatæ non fiunt immediate ab objectis exterioribus, sed quod fiunt ab ipso animali a quo solo percipitur illa intentio, idque virtute Animæ utentis sensitiva potentia ut formativa illarum specierum. Unde dicit S. Thomas opuscul. XLIII, cap. IV: « Quod æstimativa est virtus apprehendens de sensato, quod non est sensatum, sicut ovis inimicitias lupi. » Ubi pondero, quod dicit apprehendere hoc ex sensato, non ex sensibili: objectum autem prout extra non est sensatum, sed sensibile. Itaque ab illa potentia in qua objectum redditur sensatum, fiunt virtute Animæ species illæ elevatioris, seu quæ dicuntur insensatæ, quia sicut in Anima est virtus radicalis ad apprehendendum intentiones insensatas, ex præsuppositione cognitionis rerum sensatarum ita est virtus ad hoc, ut species sensatæ, licet crassiores et imperfectiores sint, possint immittere species perfectiores insensatas virtute ipsius Animæ operantis per potentiam sensitivam tanquam per instrumentum naturaliter motivum superioris potentie, ad hoc enim dantur sensus externi ut moveant internos saltem virtute Animæ. Ad quod etiam valde juvat virtus cœlestis, quæ eminentiam habet ad influendum super actiones intentionales, ut dicit D. Thomas, questione quinto de potentia, articulo octavo. Imo hæc eadem difficultas currit in objectis ipsis materialibus externis respectu sensuum externorum, quomodo scilicet possint objecta ita materialia, et crassa producere species illas, quæ sunt magis materiales et perfectæ, quam accidentia materialia, quæ representant. Et tamen dicimus ab ob-

jectis emitti, quia sensibilia sunt ex natura sua, et præsertim, quia quantum ad hanc actionem emittendi species intentionales subordinantur virtuti cœlesti, quæ ad intentionales actiones habet eminentiam. Eodem etiam modo dicemus, quod species semel receptæ in sensibus habent vim movendi æstimativam ejus in quo sunt, et consequenter emittendi species insensatas quæ sunt perfectiores, contentæ tamen in ipsis objectis sensatis, idque faciunt, tum virtute Animæ, tum virtute cœlesti, quæ sunt virtutes superiores. Quæ sit autem hæc virtus Animæ? Jam diximus esse potentiam sensitivam inferiorem, non ut cognoscitiva est suo modo inferiori, sed ut activa, et motiva est potentie superioris, sic enim est productiva speciei non sibi, sed superiori potentie deservientis, et sic operatur virtute Animæ, quæ eminenter omnes potentias continet, et dat isti inferiori motivam vim superioris in emittenda specie.

Ex quo patet ad rationem dubitandi, scilicet qua virtute fiant cum sint perfectiores, quam species sensatæ, hoc enim ex dictis jam solutum est.

Alius modus formandi istas species datur, non per simplicem, et naturalem emissionem ab objectis, vel potentiis inferioribus, sed per formationem ipsiusmet æstimativæ, quæ ex præconceptis speciebus format alias non minus, quam imaginativa. Sed hæc formatio præsupponit præcessisse jam aliquam speciem, eamque fuisse præconceptam, ideoque illa formatur ex idolis seu speciebus expressis, de quibus statim dicemus.

Secunda ergo difficultas est circa speciem expressam seu idolum, quod formant potentie interiores cognoscentes rem in absentia. Constat enim ponendam esse istam speciem ex-

pressam ex parte termini cognitionis et non sufficiens speciem impressam, quæ se tenet ex parte principii, et generaliter est necessaria pro omni cognitione, sive in presentia, sive in absentia rei, eo quod objectum mediante illa debet concurrere cum potentia ad eliciendam cognitionem. Exigitur tamen quod etiam objectum terminet talem cognitionem secundum esse proportionatum ad terminandum illam. Et ita si res sit absens, oportet quod in aliqua imagine, vel similitudine expressa representetur ut terminet cognitionem, et similiter si spirituali modo debeat cognosci a potentia. Unde D. Thomas I cont. Gent. c. LIII, dicit: « Quod species expressa debet formari, quando potest indifferenter cognosci res absens, et præsens, et secundo quando res debet immaterialiter seu spiritualiter attingi et in primo convenit cum intellectu imaginatio, quæ etiam rem absentem cognoscit, » quæ omnia uberius explicamus infra.

Est ergo difficultas, an ista species expressa seu idolum formetur ab ipsamet potentia cognoscente per illud, an ab alia experiente, et proponente illud potentie ut cognoscat, facit enim difficultatem in hac parte, tum auctoritas D. Thomas, tum ratio. Auctoritas est opuscul. XIV, ubi inquit: « In verbis quæ imaginativa fiunt, non est ratio verbi expressa, aliud namque est in ea, unde similitudo exprimit, et aliud in quo terminatur, exprimitur enim a sensu, et terminatur in phantasia, cum phantasia sit motus factus a sensu secundum actum. » Et infra dicit: « Quod intellectus non emittit ad aliquid aliud conceptiones suas, sicut facit sensus. » Idem docet IV contra Gent. capit. XI, ubi inquit: « Quod sensibile exterius formam suam exterioribus sensibus imprimit, a quibus procedit in imagina-

tionem, et ulterius in memoriam thesaurum, in quolibet tamen ejus emanationis processu principium, et terminus pertinent ad diversa, non enim aliqua potentia sensitiva in se ipsam reflectit. » Ita D. Thomas, ubi rationem insinuat, quia videlicet potentia sensitiva non potest reflectere in se ipsam, ergo neque intendere in speciem expressam inhærentem sibi, ut in ea cognoscat objectum, sic enim in se ipsa seu in aliquo sibi inhærente cognosceret. Confirmatur hoc, quia possunt fieri apparitiones in phantasia, non per aliquam vitalem actionem producendo imaginem, sed quia facta commotione in spiritibus animalibus seu sanguine, ubi resident species ex sensibus relictæ, variè combinantur illæ species, et apparent ipsi phantasie diversæ representationes, quas utique tanquam terminum representatum intuetur, et consequenter ut speciem expressam. Et quod hoc fiat per modum sanguinis et spirituum, et non per vitalem expressionem constat, quia in somno apparent istæ imagines ex descensu sanguinis ad principium sensitivum, et commovendo species quæ in ipsis spiritibus resident, ut ex Philosopho in lib. de somno et vigil. docet S. Thomas I p. quæst. CXI, art. III, et quæst. III de Malo, artic. IV, et qu. XVI, art. III. Et eadem ratione Angelus, vel Dæmon potest in ipsa phantasia apparitiones istas formare, per eandem commotionem spirituum, et sanguinis, ut eisdem locis docet S. Thomas. Illa autem commotio localis Angeli, non est elicientia vitalis ipsius imaginativa.

NIHIL OMNINO DICENDUM EST: Quod species expressa seu idolum non formatur in phantasia seu potentia interiori, nisi per actum vitalem potentie cognoscentis, licet verum sit, quod species impressæ, quæ per

modum principii debent concurrere ad cognitionem, locali motu possunt imprimi, et deferri ad ipsam phantasiam, illamque excitare ad formandum tale idolum, et hoc solum intendit D. Thomas in locis præallegatis; alias enim ex eo attribuit phantasiam necessitatem formandi idolum, quia indifferenter potest cognoscere absentia, in quo convenit cum intellectu formatio verbi sit per cognitionem, etiam in phantasia. Ratio autem est, quia species expressa est imago vitalis, quia representat non ut principium cognitionis, sed ut terminus ejus, et consequenter non ante vitalem actionem, sed post ipsam, et dependenter ab ipsa ut terminus ejus, alias non esset expressa species, et per modum termini representans ipsi cognitioni, ergo licet species impressa, quæ est principium cognitionis, possit per motum extrinsecum advenire, tamen expressa, quæ est terminus cognitionis et operationis immanentis non potest per extrinsecam operationem, sed per cognitionem vitalem produci. Quod vero talis species expressa non possit formari ab una potentia, et deservire alteri, ut in ea tanquam in termino cognoscat patet, quia quod formatur ab una potentia, non potest esse terminus operationis elicite ab altera, nec formaliter illi reddere rem cognitam et representatam per modum termini; sed si species formata ab una potentia representat alteri, solum potest esse movendo illam objective, siquidem extra illam est, et sic ut tale idolum seu imago representaret, et cognosceretur ab alia potentia, deberet emittere speciem sui ad illam sicut imago exterior, quæ objective movet potentiam, per speciem sui movet illam. Si autem species expressa deberet informare aliam potentiam mediante specie a se emissa, jam

non informaret ut terminus cognitionis, sed ut objectum movens ad extra.

Ad auctoritates D. Thomæ, ad primum respondetur, quod negat verba imaginativæ potentiæ esse expressiva, non quia non sint formata per cognitionem æstimalive, sed quia in modo formandi dependent non a sola potentia et specie, sed etiam ab aliis motibus corporalibus et physicis, quibus species ipsæ deferuntur a sensibus ad phantasiam, vel ex memoria deponuntur, et agitatione et commotione spirituum aut humorum species ipsæ disponuntur, ut moveri possit phantasia. Et hæc motio aliquando fit ab ipso met homine, non solum dormiente, sed etiam vigilante, et per voluntarium usum, ut dicit D. Thomas quæst. III de Malo, articulo quarto, aliquando etiam potest fieri a causa extrinseca. Et species, quæ a sensu emittuntur ad phantasiam, vocat D. Thomas in eodem loco, et aliis supra citatis, quod sunt impressiones relictæ a sensibus, quæ in dormientibus descendunt cum sanguine, seu spiritibus ad principium ipsum sensitivum, et inde movent phantasiam, perinde ac si ab ipsis objectis exterioribus moveretur. Impressiones autem illæ non sunt species expressæ, quia istæ non movent cognitionem, sed sunt terminus actus, seu cognitionis. Quia ergo expressio proprie loquendo debet esse partus quidam pure intentionalis, et in genere cognoscitivo, ideo formatio illa verbi, seu speciei, quæ dependet necessario ab aliqua commotione physica et alteratione spirituum vel humorum, in quibus species disponuntur et deferuntur, cadit a propria et perfecta ratione expressionis, et ratione illius dicitur fieri cognitio illa, et formatio verbi per immutationem extrinseci moventis, et non per expressionem

perfectam, sicut fit in intellectu nostro; cui licet phantasia ministret species, ut instrumentum intellectus agentis in genere objective et intentionali, tamen ipsæ species impressæ spirituales sunt, et verbum quod formant spirituale est, unde non dependet ab aliqua physica commotione spirituum, vel humorum, aut alia alteratione physica ut formetur, sed pure intelligibiliter exprimitur. Et tamen quia dependet a phantasmatibus, adhuc imperfectiori modo exprimit verbum quam Angeli, ut dicit S. Thomas IV contra Gent. c. XI.

Quod vero dicit D. Thomas, quod intellectus non mittit ad aliquid aliud conceptiones suas sicut facit sensus, respondetur non intelligi, quod sensus mittat conceptiones suas, ita quod potentia, cui mittit non formet conceptionem seu idolum, sed formatum ab alia recipiat, ut per illam formaliter cognoscat, sed intelligitur, quod conceptiones formatæ a sensu mittunt ad illam species impressas eorum, quæ concipiunt, quod tamen non facit intellectus, quia non habet potentiam supra se quam moveat. Et in hoc sensu aperte loquitur D. Thomas contra Gent. cap. XI.

Ad rationem respondetur, non colligi, quod potentia sensitiva sit reflexiva, ex eo quod formet idolum, et mediante illo cognoscat objectum representatum in illo, dummodo non cognoscat ipsum verbum in actu signato, et tanquam objectum cognitum, sed ut medium cognoscendi, sicut etiam non reflectit supra ipsum actum, licet utatur illo tanquam medio cognoscente et tendente ad objectum, sic utitur idolo formato ut representante sibi objectum extra, tanquam termino producto ad representandum aliud, non ut sentiatur in se, quod requirebatur ad reflexionem.

Ad confirmationem respondetur, apparitiones quæ fiunt in somno, non esse species expressas formatas a sensu, et representatas, seu apparentes phantasiam, sed ut colliguntur ex D. Thoma et Aristotele species impressæ, quæ relinquuntur ex sensibus, ponunturque in ipsis spiritibus, seu sanguine, delatæ in phantasiam movent ipsam ad formandum idola, et cognoscendum, sicut cum erat in vigilia. Contingit autem sic. Quando dormitur obstructis viis, seu meatibus sensuum exteriorum per vaporum copiam, contingit per agitationem sanguinis, et spirituum descendere spiritus ipsos ad principia sensitiva, id est, ad organa sensuum sic obstructorum, et quia species ab ipsis sensibilibus impressæ in spiritibus illis sunt affixæ, utpote cum per illos deferantur ab una potentia ad aliam, rursus tales species ab ipsis sensibus in quos descendunt mediantibus spiritibus eiaculantur in phantasiam, ipsamque movent eodem pacto, ac si sensus vigilaret, quia dum vigilat, non aliter movet phantasiam, quam emittendo species in spiritibus inclusas ad illam. Et quia contingit istas species diversimode commisceri et combinari, et similiter ipsam agitationem spirituum et humorum aliquando esse magis turbulentam, aliquando magis sedatam et puram, inde etiam contingit somnia aliquando esse magis turbida et difformia, aliquando magis uniformia et pura, aliquando representare res maxime distortas et monstruosas, aliquando proprias, prout fuerit combinatio specierum in illis spiritibus, vel dispositio aut infirmitas phantasiantis. Et quia Angeli, vel Dæmones possunt intra cerebrum localiter movere spiritus, in illis combinare species, quæ a principis sensitivis mittantur ad phantasiam inde est, quod variis appa-

ritionibus possunt illam movere non solum in somno, sed etiam in vigilia, et aliquando ita fortiter, quod putet aliquis se videre res extrinsecus, cum tamen solum sint species delatæ ad principia sensitiva, et inde moventes phantasiam majori aliqua vivacitate a Dæmone procurata, ut ex locis D. Thomæ citatis colligitur, et affirmat in II, dist. VII, quæst. I, art. V ad 4.

An vero ista idola formentur aliquando per compositionem seu collationem, an simplici quidam formatione, respondetur, quod Avicenna, ut refert D. Thomas I part. quæst. LXXVIII, art. IV, posuit quamdam distinctam potentiam a cæteris, quæ deserviret pro formandis speciebus secundum compositionem, ut ex specie auri et montis, speciem montis auri. Sed tamen, ut advertit D. Thomas hoc quod est formare per compositionem collativam, solum invenitur in homine, propter quod æstimativa in ipso dicitur cogitativa, quia conferendo et discurrendo circa intentiones singulares, formare potest species. At vero bruta non hoc faciunt per compositionem collativam, sed naturali instinctu, et sic modo ipso et formali ratione procedendi, illa formatio in brutis simplex est. Cæterum id quod naturalis instinctus facit, combinatio est diversarum specierum quæ per agitationem humorum et spirituum inter se commixte

movent ad diversas res compositas representandas, et ita ex parte rerum representatarum et combinationum specierum comparatio datur etiam procedendi, quasi modo collativo et comparativo id in brutis, non ex modo cognoscendi et faciendi, sed per modum mixtionis specierum quæ commixtæ faciunt formari idola representantia res compositas et coæcervatas.

Quod si dicas: Cur similiter in sensibus externis non fit hæc commixtio specierum, sicut in internis, sed distincte unumquodque cognoscitur, respondetur etiam aliquando contingere in sensibus externis ex diversa dispositione medii per quod deferuntur species, ut cum species soni, aut odorum confunduntur, aut cum species visibiles refranguntur in angulis perspicillorum, et multiplicantur aut confunduntur, aut parvæ apparent ut in aliquibus speculis; frequentius tamen id accidit in internis sensibus, tum quia medium quod deferuntur species sunt ipsi spiritus, qui aptiores sunt ad commixtionem istam propter sui velocitatem, et mobilitatem; tum quia potentia ipsæ majorem vim habent ad combinandum istas species et spiritus ipsos commovendos; tum quia minus pendent a præsentia et immutatione objectorum quam sensus externi, et ita facilius objecta mutant in speciebus.

TRACTATUS DE ANIMA INTELLECTIVA.

QUÆSTIO IX.

DE ANIMA RATIONALI SECUNDUM SE.

ARTICULUS I.

Quomodo naturaliter constet Animam rationalem esse immortalem, et per se subsistentem?

Plures fuisse qui Animam nostram immortalem negaverint, tum ex antiquis Philosophis vel potius insipientibus, quam ex modernis hæreticis, seu athetistis manifestum est. Et quidem Sapientiæ II, introducuntur quidam dicentes: *Ex nihilo nati sumus, et post hoc erimus tanquam non fuerimus, et spiritus diffundetur tanquam mollis aer, et transibit vita nostra tanquam vestigium nubis.* Et non solum aliquos hæreticos et antiquos aliquos Philosophos constat existimasse Animas hominum interire, sicut et pecudum, sed etiam Aristoteles non bene sensisse de Animæ immortalitate non pauca sunt quæ persuadeant, ut sentit D. Gregorius Nysenus, licet excusetur a D. Thoma II contra Gent. cap. LXXIX, et quodlib. X, artic. VI et XII Met. lect. III, et aliis locis, de quo postea agemus. Certum tamen est subobscurè de hac re Aristoteles fuisse locutum, et quadam perplexitate detentum, eo quod ex una parte posuit mundum ab æterno et generationes re-

rum, negavit autem contra Pythagoram Animas, transire de uno corpore in aliud, et contra Platonem negavit easdem res statutis temporibus iterum redire, unde cogebatur ponere omnes Animas ab æterno productas in infinitis hominibus actu nunc esse separatas si essent immortales, ipse autem negavit infinitum in actu III Physic. Unde valde in hac parte Aristoteles opprimebatur circa Animæ nostræ immortalitatem.

Cæterum Animam nostram immortalem esse et subsistere solo corpore, ita rationis lumine insitum videtur, ut etiam apud Prophetas et barbaras nationes constanti res ista habita sit, cum fere omnes agnoverint restare post hanc vitam penas pro delinquentibus, et pro bonis præmia, de quo videri potest Clemens Alexandrinus lib. IV Stromatum, cap. VII et VIII; Origenes lib. VII contra Celsum; Eusebius de præparatione evangelica, cap. XVIII; Lactantius lib. VII institutionum, cap. VIII; Cicero in I Tusculanor. quæst. Tertullianus lib. de Anima, cap. XXXIV, ubi id tribuit Platoni, Socrati et Pythagoræ, et videri possunt plura apud Eugubinum lib. IX de perenni Phil. cap. III; Nicolaum Favent. lib. I de immortalitate Anim. c. XI, aliosque recentiores.

Fundatur hæc veritas pluribus argumentis, sed præcipua reducuntur ad tria. Primum est, ad Scripturæ auctoritatem. Secundum, ad ra-